

De kaasfabriek

Meer lezen van Simone van der Vlugt?

Zie p. 401

Meld je aan voor onze nieuwsbrief om op de hoogte te blijven van
de nieuwste boeken van Ambo|Anthos uitgevers via
www.amboanthos.nl/nieuwsbrief.

Simone van der Vlugt

De kaasfabriek

Ambo|Anthos
Amsterdam

ISBN 978 90 263 5163 1

© 2020 Simone van der Vlugt

Het gedicht 'In Flanders Fields' van John McCrae op p. 383 is
vertaald door Tom Lanoye en afkomstig uit *Niemand's Land. Gedichten*
uit *de Grote Oorlog* (Prometheus, Amsterdam 2002)

Omslagontwerp Marry van Baar

Omslagillustratie © Wim van der Vlugt

Foto auteur © Wim van der Vlugt

Verspreiding voor België:

Veen Bosch & Keuning uitgevers nv, Antwerpen

I

Juli 1892

Het is stil in huis. Lydia zou er inmiddels aan gewend moeten zijn, maar af en toe begint de ochtend nog met dat besef. De bedienden lijken hun best te doen om zo min mogelijk geluid te maken, alsof dat te veel voor haar zou zijn, terwijl het juist de stilte is die haar op de zenuwen werkt.

In de vele kamers, die ooit gevuld waren met gasten, muziek en gelach, heerst nu een complete rust. De piano waar haar moeder zo graag op speelde staat onaangeroerd in de salon, en de rook van haar vaders sigaren heeft niets meer dan een vage, muffe geur achtergelaten.

Een deel van het jaar woont Lydia in Amsterdam, al is ze liever hier in Purmerend, op Welgelegen. Het is alsof de stemmen van haar ouders hier duidelijker klinken dan in het huis in Amsterdam, alsof ze te ijl zijn om de geluiden van de stad te kunnen overstemmen.

Lydia slaat het laken en de dunne zomerdeken van zich af en komt uit bed. Voor ze zich aankleedt, opent ze de balkondeuren en stapt ze naar buiten om van de aanblik van de achtertuin te genieten. De hortensia's, haar moeders trots, bloeien als

nooit tevoren, alsof ze willen bewijzen dat ze wel zonder Paulines liefdevolle zorg kunnen.

Maandenlang heeft de leegte van al die kamers langs Lydia's zenuwen geschuurd. Inmiddels is de pijn draaglijker geworden, maar een halfuurtje geleden, toen ze wakker werd, was het gevoel van gemis er opeens weer.

Misschien komt het doordat ze gisteravond de sleutel van haar vaders bureau heeft gevonden. Ze had er lange tijd naar gezocht, en opeens, toen ze een boek pakte uit de bibliotheek, vond ze hem.

Dat was een opluchting, al betekent het ook dat ze haar vaders bureau zal moeten doorzoeken.

Lydia draait zich om, kleedt zich aan en loopt naar de keuken. Daar is Fiene al bezig het ontbijt klaar te maken.

'Goedemorgen, Fiene,' zegt ze. 'Ik wil graag in mijn vaders studeerkamer eten. Met koffie vandaag, geen thee.'

Haar dienstmeisje draait zich naar haar toe. 'Goedemorgen, juffrouw Lydia. Wilt u niet liever buiten op het terras zitten? Het is zulk heerlijk weer.'

Gedecideerd schudt Lydia haar hoofd. 'Nee, in mijn vaders kamer. Ik heb gisteren eindelijk de sleutel van zijn bureau gevonden en ik wil kijken wat erin zit.'

'Zoekt u iets?'

'Niet echt. Hij bewaarde daar allerlei persoonlijke dingen. Brieven, en een soort dagboek. Ik hoop dat er ook foto's in zitten. Het zou fijn zijn om er nog een paar van mijn ouders te hebben.'

Lydia loopt naar de hal en gaat de werkkamer van haar vader in, in de rechtervleugel van het huis, met uitzicht op het theehuis. Daar zat haar moeder graag, lezend in een boek, of pratend met haar vriendinnen. Lydia's vader vond het prettig

om tijdens zijn werk af en toe naar zijn vrouw te kijken.

Even blijft Lydia voor het raam staan en gunt zich een blik in het verleden. Dan draait ze zich abrupt om en neemt plaats achter het bureau. Ze steekt de sleutel in het slot en trekt de la open. Het eerste wat ze ziet is een dik schrift met een bruin, leren omslag.

Ze legt het voor zich neer en slaat het open. Het vertrouwde handschrift van haar vader bezorgt haar een brok in haar keel, maar ze vermant zich en begint te lezen.

In eerste instantie kan ze totaal geen wijs worden uit de slordig opgeschreven gedachten en berekeningen. Ze lijken te maken te hebben met een fabriek, wat ze niet begrijpt, want haar vader had geen fabrieken. Hij was makelaar, en op het moment van zijn dood al jaren gepensioneerd, terwijl de datering in het logboek een klein halfjaar voor zijn dood begint.

Ze werpt een blik in de la en ziet een stapel papieren liggen. Op dat moment komt Fiene binnen met een dienblad met koffie, broodjes en een gekookt ei. Ze zet het op het bureau neer.

‘Dank je wel,’ zegt Lydia afwezig. Ze haalt de papieren uit de la en neemt ze snel door. Tot haar verbazing zijn het offertes voor roomcentrifuges en stoommachines. Wat moest hij daar nou mee?

Helemaal onder op de stapel ligt een opgevouwen vel papier. Lydia spreidt het uit. Het is een schetsmatig ontwerp van een kaasfabriek. Ze kijkt er aandachtig naar, pakt dan het logboek er weer bij.

Al bladerend kan ze er niet omheen: haar vader wilde op zijn oude dag een fabriek beginnen. Een káásfabriek!

Eigenlijk zou haar dat niet moeten verbazen. Hoewel hij al tegen de zeventig liep toen hij stierf, was hij nog fit en gezond – dat dachten ze althans – en altijd in voor iets nieuws. Het

grootste deel van zijn kapitaal had hij verdiend met grondspeculatie. Hele stukken braakliggend terrein buiten Amsterdam had hij per hectare opgekocht en toen de restanten van de middeleeuwse stadsmuur werden weggehaald, had hij de percelen als bouwgrond verkocht.

De oprukkende industrie heeft zich er gevestigd en grote gebouwen, zoals het American Hotel en het Amstel Hotel, zijn er verrezen. Van het oorspronkelijke wandelgebied is nog maar weinig over, het staat er vol fabrieken. De wereld verandert, en snel ook. Geen wonder dat haar ondernemende vader daar deel van wilde uitmaken.

Lydia bladert verder in het logboek, waarin ze steeds meer schetsjes van apparatuur tegenkomt, en namen en adressen van mensen. De meeste zeggen haar niets, maar haar ogen blijven hangen op Huib Minnes. Haar vader heeft een ferme streep onder zijn naam gezet, met daarachter de vermelding: bedrijfsleider.

Nadenkend kijkt Lydia voor zich uit. Huib Minnes, dat is een boer die hier in de buurt woont. Als ze langs de grote stolpboerderijen in de omgeving rijdt, werpt ze altijd een blik op de fraai versierde gevels, op de verzorgde tuinen met hun perkken vol hortensia's, en koperen zonnewijzers en smeedijzeren hekken. Bij de eenvoudige boerderij van Minnes ontbreekt dat soort opschik. Zijn bedrijf ademt een en al functionaliteit.

Heeft haar vader contact met Huib gezocht? Blijkbaar, want er staat 'bedrijfsleider' achter zijn naam. Huib Minnes is een van de grootste kaasboeren in de omgeving, dus dat begrijpt ze wel. Maar was dat alleen een gedachte van haar vader of heeft hij dat idee ook met Minnes besproken?

Afwezig eet Lydia haar ontbijt op en drinkt van haar koffie. Ze blijft nog een hele tijd in het logboek zitten lezen, en daar-

na gaat ze naar de bibliotheek. Twee planken van de kastenwand zijn gevuld met boeken over kaasbereiding. Vreemd dat die haar niet eerder waren opgevallen. Ze begrijpt nu waarom ze de sleutel van het bureau uitgerekend daar vond.

In een van de boeken zijn reepjes papier gestoken en als ze het pakt en openslaat, valt het boek vanzelf open op de meest gelezen pagina. Een uur later klapt ze het boek dicht, zet het terug in de kast en loopt naar de hal. Daar komt ze Hendrik tegen en ze draagt hem op de koets voor te rijden.

‘Nu nog, juffrouw? Er is slecht weer op komst.’ Hendrik werpt een bezorgde blik naar buiten.

Lydia gaat voor het raam staan en kijkt naar de lucht, waar de zon, die vanochtend nog volop scheen, het inmiddels moeilijk heeft gekregen door stevige bewolking.

‘We hoeven niet ver. Ik wil naar de boerderij van Huib Minnes. Als we meteen gaan is er niets aan de hand,’ zegt Lydia terwijl ze haar mantel aantrekt.

Zonder verder commentaar loopt Hendrik weg, en na een kwartiertje rijdt hij de koets voor. Even later verlaten ze het uitgestrekte grondgebied van Welgelegen en slaan een landweg in.

Een gans, gevolgd door kuikens, komt uit de berm gelopen en steekt de weg over. Hendrik ziet het op tijd en houdt in.

Terwijl hij de ganzenfamilie laat passeren, neemt Lydia de tijd om te genieten van de landelijke omgeving. Ze heeft het raampje opengezet zodat er frisse lucht de koets in kan komen. Als ze verder rijden, moet ze de neiging onderdrukken om haar hoofd naar buiten te steken.

Het is zomer en de lucht is vol van geuren. In Amsterdam kan ze hartstochtelijk verlangen naar de rust en schone lucht van het platteland. Vooral ’s zomers is het in de stad met al die

fabrieken en stinkende grachten niet uit te houden.

In de omgeving van Purmerend ruikt het naar mest, koeien, hooi en de wilde bloemen in bermen en langs sloten.

Iedereen van haar stand ontvlucht in de zomermaanden de stad om zich onder te dompelen in een soort landelijke idylle, te midden van mensen op wie ze de rest van het jaar enigszins neerkijken.

Dat doet zij niet, maar zodra de dagen korter worden vindt ze het wel prettig om terug te keren naar Amsterdam, en het landelijke leven te vervangen door het amusement van de stad. Maar de winter duurt lang, en iedere keer dreigen de sociale regels van de rijke burgerij haar na een paar weken alweer te verstikken.

Ze heeft weleens overwogen om haar huis aan de Kloveniersburgwal te verkopen en zich op haar buitenplaats te vestigen. Maar wat zou ze hier moeten doen het hele jaar? Hoe zou ze in haar eentje de lange winter moeten doorkomen?

In Amsterdam heeft ze als alleenstaande vrouw niet veel vrijheid, maar haar vrienden en het grootste deel van haar familie wonen er. Ze kan er moeiteloos haar dagen vullen met winkelen, het organiseren van diners en bezoekjes aan het theater. Maar dat is allemaal zo... onbevredigend.

Lydia weet niet precies naar wat voor leven ze verlangt, maar het is in ieder geval niet dát. Steeds vaker heeft ze het gevoel dat ze maar half bestaat, dat er ergens, achter al die plichten en conventies, een ander soort bestaan moet zijn.

Het rijtuig versnelt en Lydia schrikt op. Op de bok spoort Hendrik het paard aan tot een stevige draf, en dan roffelen er regendruppels op het dak. In de koets wordt het donker. Lydia sluit het raam met een klap.

In de verte klinkt een dof gerommel, en slecht op haar ge-

mak schuift ze heen en weer op de bank. Voor omkeren is het nu te laat, waarschijnlijk probeert Hendrik de boerderij van Minnes te bereiken voor het onweer losbarst.

Maar als de eerste bliksemflits door de loodgrijze lucht schiet, weet Lydia dat dat niet zal lukken.

De lucht is veranderd. Vanochtend strekte de hemel zich nog stralend blauw boven de velden uit, maar nu verschijnt er een donkergrijze rand aan de horizon, alsof de hemel zijn wenkbrauwen fronst.

Huib plant de tanden van de hooivork in de grond en kijkt naar boven. Ze zijn bijna klaar, nog even flink doorwerken en het hooi is binnen. Samen met zijn knechten en seizoenarbeiders is hij als een gek aan de slag gegaan om het laatste beetje van het land te halen.

Met zijn mouw veegt hij het zweet van zijn voorhoofd en hij kijkt om zich heen.

Tussen de sloten liggen de velden, uitgestrekte zachtgroene vlaktes, waar het gemaaide en gedroogde gras in hooioppers klaarstaat om binnengehaald te worden. De hooiwagen rijdt af en aan tussen het veld en de boerderij, waar de lading in de schuur wordt gelost.

Het is zwaar werk waar veel arbeiders voor nodig zijn. Die heeft Huib gelukkig genoeg: Siem en Klaas, zijn vaste knechten, en Jantine, zijn huishoudster. Bovendien heeft hij de be-

schikking over vier seizoenarbeiders die twee dagen eerder zijn komen aanlopen, zeis en plunjezak in de hand.

Na nog een blik op de lucht steekt Huib met grote passen het veld over. ‘Opschieten, mensen!’ roept hij.

Zijn arbeiders hebben het al gemerkt, werpen zelf ook blikken naar boven. In de verte is de grijze rand zwart geworden. Gejaagd gooien ze de laatste hooioppers op de wagens.

Intussen schuift de dreigende lucht als een gietijzeren deksel over de weilanden. Langzaam nemen de wolken het licht weg en dan vallen de eerste druppels.

Aan de ronde tafel bij het raam kijkt Huib zo nu en dan naar de ontlading terwijl hij in een landbouwwakblad bladert. De seizoenarbeiders schuilen in de stallen en op de hooizolder, waar ze ’s nachts ook slapen. Ze hebben het gered, waren net op tijd klaar.

Jantine komt binnen met een bord boterhammen met ei en spek, legt even haar hand op zijn schouder en verdwijnt zonder iets te zeggen.

Huib eet en leest. Buiten is het zo donker geworden dat hij de petroleumlamp heeft moeten aansteken. Het dondert, in de stal loeien de koeien.

Even lijkt het alsof hij ook iets anders hoort, geschreeuw, ratelende wielen. Hij kijkt op en luistert, maar het geluid herhaalt zich niet.

Misschien was het een rijtuig dat passeerde, maar het klonk wel erg dichtbij. Huib staat op om poolshoogte te nemen. Nog voor hij de gang door is, komt Jantine haastig aanlopen.

‘Er staat een rijtuig op het erf. Zal ik het binnenlaten?’

‘Ja, natuurlijk,’ zegt Huib. ‘Hij kan wel op de deel.’

Hij schiet meteen in zijn klompen en loopt binnendoor naar

de los- en laadruimte bij de stallen. Samen met twee knechten opent hij de deeldeuren, en onder de oversteek kijken ze naar het rijtuig dat in de regensluiers staat.

De koetsier heeft moeite het angstige paard onder controle te krijgen, zodat Huib en zijn mannen de stromende regen in moeten om het dier naar binnen te leiden. Achter het raampje ziet Huib het gezicht van Lydia Oorthuys. Dat verrast hem niet, hij heeft haar rijtuig al herkend.

Zodra de koets in de deel staat, gaat het portier open en maakt Lydia aanstalten om uit te stappen. Huib schiet toe en helpt haar. Een paar seconden voelt hij haar gehandschoende hand in de zijne, dan staat ze op de dorsvloer en laat hij haar los.

‘Goddank dat we binnen zijn,’ zegt ze. ‘Ik was even bang dat het paard op hol zou slaan.’

‘U kunt hier schuilen tot het onweer voorbij is. Het is gevaarlijk om nu op de weg te zijn,’ zegt Huib. ‘Komt u verder. Jantine, zet jij thee?’

Hij duwt de deur open die naar het woongedeelte leidt. Lydia en Hendrik volgen hem en terwijl ze door de gang lopen, maakt Huib zich zorgen over de staat van de opkamer. Jantine heeft vanmiddag geholpen het hooi binnen te halen, wat betekent dat ze geen tijd heeft gehad om veel aandacht te besteden aan het huishouden. Niet dat het een puinhoop is, hij is netjes van aard, maar is het opgeruimd genoeg om een vrouw van stand te ontvangen?

Slecht op zijn gemak stapt hij de kamer in. Zijn bezoekers volgen zijn voorbeeld, maar hebben weinig oog voor het interieur. Lydia’s blik gaat naar de ramen, waar de regen langs spoelt. Een donderslag doet haar ineenkrimpen.

‘U hoeft niet bang te zijn. Ik heb een bliksemafleider op het dak staan,’ zegt Huib.

‘Werkelijk?’

‘Ja, ik heb hem zelf gemaakt. Hij werkt prima.’

‘Hoe weet je dat? Is de bliksem dan weleens ingeslagen?’
vraagt Hendrik met opgetrokken wenkbrauwen.

Huib schudt zijn hoofd.

‘Dan kun je onmogelijk weten of hij werkt.’

‘Hij werkt,’ zegt Huib vol rustig zelfvertrouwen.

Het hoogtepunt van het noodweer lijkt alweer voorbij te zijn. De regen klettert niet meer zo en er zit steeds meer tijd tussen de bliksemflitsen en de donderslagen. Terwijl Jantine met de thee binnenkomt en de kopjes op tafel zet, loopt Lydia wat rond. Zonder dat hij opvallend naar haar kijkt, is Huib zich van elke beweging van haar bewust.

‘Wat een mooi, groot vertrek,’ zegt ze, terwijl ze van de grote schouw met sierborden en Delfts blauwe tegeltjes naar een kunstig beschilderde kast loopt.

‘De boerderij is al vele generaties in de familie, juffrouw.’

Ze loopt verder, naar de eettafel, en pakt het maandblad van de Maatschappij van Landbouw op. ‘De Laval’s Alfa-Separator.’

‘Dat is een centrifuge,’ zegt Huib. ‘Een machine die de room van de melk scheidt. Wat nu door boerinnen urenlang met de hand wordt gedaan, doet dat apparaat in een ommezien. Het verwerkt honderddertig liter melk per uur.’

Ze knikt. ‘Dat zou je natuurlijk goed kunnen gebruiken.’

‘Ik heb er al een.’

‘O ja? Maar is zo’n apparaat niet ontzettend duur?’

‘Ik heb de erfenis van mijn ouders ervoor gebruikt. Die was niet groot, maar net genoeg.’

‘Hm,’ zegt Lydia, terwijl ze door het blad bladert. ‘Al die dingen die ze tegenwoordig uitvinden... De wereld verandert zo snel. Als je bedenkt wat een technische vooruitgang er de af-

gelopen jaren heeft plaatsgevonden en wat er op dit moment allemaal wordt uitgevonden, dan kan ik me bijna niet voorstellen hoe de wereld er over vijftig jaar uit zal zien. De veranderingen voor de komende tien jaar zijn al bijna niet voor te stellen. Nog niet zo lang geleden deden we alles met de trek-schuit en nu rijden er treinen door het hele land. Ik moet zeggen dat ik nog steeds niet helemaal begrijp hoe dat werkt, met stoom.'

'Als water wordt verhit tot stoom, zet het uit en oefent het druk uit. Kracht dus, die je overal voor kunt gebruiken. Ik begrijp niet waarom daar hier geen gebruik van wordt gemaakt.'

'Maar veel fabrieken maken toch gebruik van stoomkracht?'

'Met "hier" bedoel ik het platteland. Op de boerderijen wordt al het werk nog steeds met de hand gedaan, terwijl het zoveel efficiënter kan. Stoomkracht is misschien wat te veel van het goede, maar de aanschaf van een melkcentrifuge is haalbaar. In Denemarken staat er op elke boerderij een, hier ben ik een van de weinigen die er een heeft. Ik heb er een aparte ruimte voor gebouwd.'

'Echt waar? Kan ik hem zien?'

'De centrifuge? Natuurlijk, maar dan moeten we naar buiten en het is nog niet helemaal droog. En het is nu ook erg donker in het gebouw.'

'Dan kom ik er een keer voor terug,' Lydia wendt zich tot Hendrik. 'Het onweert niet meer, we kunnen gaan.'

'Goed, juffrouw,' Hendrik draait zich om en loopt de gang in. Lydia volgt, en Huib eveneens.

Het paard is gekalmeerd en staat rustig in de deel. Hendrik opent het portier. Lydia bedankt Huib voor zijn gastvrijheid en stapt in.

'Ik meende het toen ik zei dat ik graag een keer terugkom

om die melkcentrifuge te bekijken,' zegt ze.

'Natuurlijk. U kunt altijd langskomen.' Huib kijkt toe hoe de koetsier het paard en de koets keert en dan op de bok klimt. Hij loopt naar de deur en zet hem wijd open. Hendrik tikt met zijn zweep de paardenrug aan, en het dier komt in beweging. Even later rijden ze het erf af, het modderige pad op dat naar de openbare weg leidt.

Huib kijkt het rijtuig na en sluit de deuren van de deel.

De volgende dag is van het noodweer niets meer te merken. De lucht is weer blauw en de vogels zingen. Het enige verschil met de afgelopen week is dat de drukkende warmte is verdwenen.

's Morgens, na het melken, betaalt Huib de extra arbeiders; hij heeft ze niet meer nodig. Vervolgens gaat hij aan het werk in de kaasmakerij.

Halverwege de dag loopt hij terug om wat te eten, en net als hij zijn klompen van zijn voeten schudt, ziet hij over de landweg een sjees aankomen. Verrast blijft hij staan. Lydia Oort huys heeft gezegd dat ze terug zou komen, maar hij had niet verwacht dat ze dat echt zou doen. En zeker niet zo snel.

Terwijl de sjees het erf op rijdt, trekt Huib zijn klompen weer aan en loopt naar het rijtuig toe.

'Goedemiddag,' zegt Lydia.

Hij beantwoordt haar groet, zijn pet in de hand. Hendrik springt op de grond en helpt zijn mevrouw met afstappen.

Ze draagt een eenvoudige japon en praktische rijglaarzen, die eigenlijk nog steeds te mooi zijn voor een modderig boe-